

Kansen voor de catechese

Catechese in de Protestantse Kerk in Nederland

***Rapport voor de synode
November 2007***

KTO 07.04

Kansen voor de catechese

Catechese in de Protestantse Kerk in Nederland

Schets van de situatie van catechese binnen de Protestantse Kerk in Nederland,
visie op catechese en *aanbevelingen* om de plaats van catechese te waarborgen binnen het
kerkelijk leven

Dienstenorganisatie van
de Protestantse Kerk in Nederland

Hervormd Gereformeerde Jeugdbond

september 2007

Kansen voor de catechese

Catechese in de Protestantse Kerk in Nederland

Inleiding

Deze nota is geschreven naar aanleiding van de twaalfde aanbeveling uit de nota 'Aansprekend geloven'¹. Het is het resultaat van de samenwerking van twee jeugdorganisaties die bij 'Aansprekend geloven' betrokken waren: JOP, de jeugdorganisatie van de Protestantse Kerk en de Hervormd Gereformeerde Jeugdbond (HGJB).²

In 'Aansprekend geloven' wordt aan de jeugdorganisaties gevraagd een duidelijk plan aan te bieden aan de synode om de catechese beter te laten functioneren in de plaatselijke gemeenten. Aan deze vraag willen wij in deze nota voldoen, zodat de Generale Synode de plaats van de catechese binnen het kerkelijk leven kan waarborgen.

Het doel van deze nota is om weer te geven hoe JOP en de HGJB tegen de situatie waarin de catechese verkeert aankijken, te verwoorden wat de visie van JOP en de HGJB op catechese is en duidelijk te maken hoe deze jeugdorganisaties hun opdracht met betrekking tot de catechese verwezenlijken. In de vorm van een aantal aanbevelingen geven we weer op welke manieren de catechese naar onze mening ondersteuning nodig heeft.

Opbouw

Deze nota bestaat uit zeven hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk geven we weer hoe de catechese in de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland omschreven wordt. In het tweede hoofdstuk wordt beschreven hoe de catechese in de Protestantse Kerk er naar onze mening voorstaat. In het derde hoofdstuk formuleren we een gezamenlijke visie op wat catechese is en beschrijven we welke modellen voor catechese we hanteren. In het vierde hoofdstuk komen de verschillende vormen van catechese aan de orde. In het vijfde hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de rol van het gezin en de gemeente. Ook wordt ingegaan op de plaats van de catechese in de gemeente. In het zesde hoofdstuk besteden we aandacht aan de catechese in de praktijk. Hierbij komen de opleidingen voor predikanten en catecheten aan de orde en wordt duidelijk gemaakt wat JOP en de HGJB bieden aan toerusting en materialen voor de catechese. In het laatste hoofdstuk geven we de aanbevelingen weer die we naar aanleiding van deze nota opgesteld hebben.

---

¹ *Aansprekend geloven. Pleidooi voor een aantrekkelijke, aanspreekbare en apellerende kerk*. Discussienota Jeugd en Kerk, september 2004.

² Voor de derde jeugdorganisatie die bij 'Aansprekend geloven' betrokken was, Youth for Christ, valt catechese niet binnen de kerntaken. Daarom heeft Youth for Christ ervoor gekozen niet direct bij de totstandkoming van deze nota betrokken te zijn. De YMCA is later ook aangeschoven bij het overleg rond 'Aansprekend geloven', maar kent geen activiteiten op catechese-gebied.

I. Kerkorde

In de kerkorde wordt een duidelijke omschrijving gegeven van de verantwoordelijkheid, de doelstelling en de inhoud van catechese:

Artikel XI

- 1. De gemeente is geroepen blijvend een lerende gemeenschap te zijn.*
- 2. De vorming en toerusting van haar leden krijgt gestalte in onderricht en bezinning, in meditatie en gebed, in beraad en daadwerkelijke inzet.*
- 3. De geestelijke vorming van de jonge gemeenteleden vindt plaats in de geloofsopvoeding thuis en in de gemeente, en in het werk met en ten behoeve van de jeugd.*
- 4. De gemeente heeft de opdracht mee te werken aan de geestelijke vorming van de jongeren op school en in andere instellingen waar zij worden gevormd en onderwezen, en zij zoekt naar mogelijkheden om het geloof tot uitdrukking te brengen in de sociale en culturele verbanden waarin de jeugd zich oriënteert.*
- 5. Door catechese wordt kerkelijk onderricht gegeven aan de jonge leden van de gemeente en verder aan allen die dit onderricht verlangen.*
- 6. Het doel van de catechese is het leren leven uit Gods beloften en naar zijn geboden, de toerusting tot het christelijk getuigenis in de wereld, het ontdekken en leren aanwenden van de gaven voor de opbouw van de gemeente van Christus, de toeleiding tot de viering van doop en avondmaal en de voorbereiding op de openbare belijdenis van het geloof.*
- 7. De catechese betreft het lezen en verstaan van de Heilige Schrift, de eredienst, de liederen en gebeden, de belijdenis en de geschiedenis van de kerk, het leven als christen in de wereld.*
- 8. De openbare geloofsblijdenis wordt afgelegd, om de doop te ontvangen of te beamen, als blijk van de bereidheid om van de Heer te getuigen, medeverantwoordelijkheid te dragen in de gemeente van Christus en te blijven bij de gemeenschap van Woord en sacramenten. De openbare geloofsblijdenis vindt plaats in het midden van de gemeente, met gebruikmaking van een orde uit het dienstboek van de kerk. De kerkenraad voert met hen die voornemens zijn belijdenis van het geloof af te leggen, een gesprek over hun motivatie en over de inhoud van hun geloof.*
- 9. De zorg voor de vorming, de toerusting en de catechese berust bij de kerkenraad.*

In ordinantie 9 komt de uitwerking verdere uitwerking aan de orde. Deze ordinantie bespreekt in een aantal artikelen de geestelijke vorming: de gemeente als lerende gemeente (artikel 9.1), vorming en toerusting (9.2), catechese (9.3), de voorbereiding op de openbare belijdenis van het geloof (9.4), de opnemingsonder de belijdende leden (9.5), werk met en ten behoeve van de jonge gemeenteleden (9.6) en medewerking aan de geestelijke vorming van de jeugd (9.7). Geestelijke vorming is dus een breed begrip waar zowel jeugdwerk, vorming en toerusting als catechese onder vallen.

In deze ordinantie wordt weergegeven wat de kerkorde verstaat onder catechese, welke plaats de catechese inneemt in de gemeente en wie er verantwoordelijk is voor de catechese. Hieronder worden de meest relevante artikelen weergegeven, zodat het kader duidelijk wordt waarbinnen de jeugdorganisaties hun werk voor de catechese verrichten.

Artikel 1. De gemeente als lerende gemeente

- 1. De gemeente geeft onder leiding van de kerkenraad in vorming en toerusting, catechese en jeugdwerk gestalte aan het blijvend proces van geestelijke vorming waarin alle generaties betrokken zijn.*
- 2. Met het oog op zijn verantwoordelijkheid voor dit werk laat de kerkenraad zich voorlichten en bijstaan door de organen van de kerk die op deze terreinen werkzaam zijn.*

Artikel 3. Catechese

1. Aan de jonge leden van de gemeente en verder aan allen die dit verlangen, wordt kerkelijk onderricht gegeven.
2. Dit kerkelijk onderricht betreft met het oog op de doeleinden van de catechese
  - het lezen en verstaan van de Heilige Schrift;
  - de eredienst, de liederen en gebeden;
  - de belijdenis en de geschiedenis van de kerk;
  - het leven als christen in de wereld.
3. Bij de invulling van het kerkelijk onderricht, de keuze van de leermiddelen en de methode van de catechese wordt rekening gehouden met de leefwereld en de ontwikkeling van hen die het onderricht ontvangen.
4. Bijzondere vormen van catechese zijn onder meer belijdeniscatechese, introductiecatechese, doop- en avondmaalscatechese en huwelijks catechese.
5. De catechese wordt gegeven onder verantwoordelijkheid van de kerkenraad, in de regel door de predikant. De kerkenraad kan de catechese geheel of ten dele opdragen aan daartoe bekwame leden van de gemeente of aan daartoe opgeleide leden van de kerk.
6. De in het vorige lid bedoelde gemeenteleden worden met het oog op hun werkzaamheden in de catechese begeleid door de predikant of een daartoe aangestelde kerkelijk werker.

Artikel 4. De voorbereiding op de openbare belijdenis van het geloof

1. De voorbereiding tot het doen van openbare belijdenis van het geloof vindt in de regel plaats in de belijdeniscatechese, die bij voorkeur wordt gegeven door de predikant.
2. De kerkenraad of een vertegenwoordiging daarvan voert met hen die te kennen hebben gegeven belijdenis van het geloof te willen doen, een gesprek over hun motivatie en over de inhoud van hun geloof, teneinde hen tot deze belijdenis te kunnen toelaten.
3. De namen van hen die door de kerkenraad zijn toegelaten tot de belijdenis van het geloof, worden aan de gemeente bekend gemaakt voordat de belijdenis van het geloof wordt afgelegd.
4. Indien degene die de toelating tot de belijdenis van het geloof vraagt, in het register van een andere gemeente van de kerk is ingeschreven, vindt de belijdenis van het geloof eerst plaats nadat de kerkenraad van die andere gemeente daarvan op de hoogte is gesteld en daartegen binnen drie weken geen bezwaar heeft gemaakt. De kerkenraad beoordeelt of een door de andere kerkenraad gemaakt bezwaar een beletsel voor de openbare belijdenis vormt en geeft uiterlijk vier weken voor het afleggen van de openbare belijdenis aan de kerkenraad van de andere gemeente bericht van zijn besluit.

II. Situatieschets

Hoewel de situatie rond de catechese binnen plaatselijke gemeenten heel verschillend kan liggen, is er toch wel een algemene schets van het geloofsonderricht in deze tijd te geven. Hierbij hebben we de hele kerk op het oog: zowel de plaatsen waar de catechese nog een vanzelfsprekendheid is als die waar geen catechese meer gegeven wordt. Uiteraard valt er meer te zeggen over de situatie van de catechese dan hier gedaan wordt; we geven slechts enkele in het oog vallende punten weer. Prof. dr. W. Verboom heeft in zijn afscheidscollege een meer uitgebreide analyse gegeven en ook het college van visitatoren doen dit in hun catecheserapport.

Het lijkt er soms op, dat de negatieve geluiden over de situatie van de catechese de boventoon voeren. In veel gemeenten trekt de catechese steeds minder bezoekers en het wordt moeilijker om mensen te vinden die er leiding aan willen geven. Catecheten kampen soms met ordeproblemen en een gebrek aan persoonlijke motivatie. En ook al is die motivatie er nog steeds, catecheten vinden het vaak heel moeilijk om geloofsinhouden op zo'n manier te verwoorden dat de belevingswereld van de catechisanten (met name de jongeren) erdoor wordt aangesproken. Ze kunnen het gevoel hebben er alleen voor te staan. Heel wat kerkenraden hebben dan ook nauwelijks een beleid of een jarenplan ontwikkeld voor de catechese. Soms wordt er in gemeenten zelfs helemaal geen catechese meer gegeven.

Naast het teruglopende bezoek van de catechese en de moeilijkheden waarvoor veel catecheten zich geplaatst zien, is er een ander breed herkend probleem: er is een groot gebrek aan de meest basale kennis van het christelijk geloof. Prof. dr. W. Verboom heeft hier in zijn afscheidscollege getiteld *Een voet te hoog? Kennis en catechese in de twintigste eeuw* sterk de aandacht voor gevraagd. De basiskennis van het christelijk geloof is volgens hem in de breedte van de kerk steeds minder aanwezig. Ook ds. G. de Fijter heeft naar aanleiding van zijn verkiezing tot preses van de Generale Synode aandacht gevraagd voor zoals hij dat noemt 'de analfabetisering van het geloof'. Hij constateerde dat er veel onkunde is over het christelijk geloof. Veel mensen weten bijvoorbeeld zelfs niet meer wat Pasen en Pinksteren betekenen.

Toch is dit onzes inziens niet alles wat over de catechese in deze tijd gezegd kan worden. Naast zulke signalen zijn er ook positieve, hoopgevendende dingen te horen. Er zijn ook catechesegroepen die bloeien. Waar jongeren, na een tijd waarin de catechese steeds verder in het slop raakte, door een nieuwe aanpak en nieuw elan weer met plezier naar de catechese gaan. Het gaat daar voor hun gevoel over dingen die zij belangrijk vinden en er wordt aansluiting gezocht (en gevonden) bij hun belevingswereld. Ze voelen zich daardoor gerespecteerd als volwaardig lid van de kerkelijke gemeenschap.

Verder zijn er steeds meer signalen dat mensen wat later, als ze bijvoorbeeld kinderen krijgen, weer behoefte krijgen aan een vorm van catechese. Ze willen zich goed voorbereiden op de doop of ze vinden dat ze zelf eigenlijk te weinig weten van het geloof om hun kinderen een christelijke opvoeding te geven. Zo zijn er inspirerende voorbeelden waar, een aantal jaren nadat ouders hun kind hebben laten dopen, de ouders weer naar een vervolg op de doopcatechese komen die ze eerder hebben bijgewoond of een doopreünie organiseren. Mensen van die en latere generaties hebben veel minder last van 'ballast' van het christelijk geloof dan de generaties die hen voorgingen. Na soms jaren niet meer in de kerk gekomen te zijn, hebben mensen weer behoefte om na te denken over geloofs- en levensvragen. Ze zoeken naar inspiratie en delen dit graag met anderen. Ook bij de jongeren zien we deze zoektocht vaak terug.

We zijn dus van mening dat er kansen zijn voor de catechese in deze tijd. De opdracht die wij hebben gekregen is niet altijd een makkelijke, maar er zijn genoeg hoopvolle signalen die ons inspireren om in deze tijd naar nieuwe wegen te zoeken. Net als de preses van de Generale Synode zoeken wij als jeugdorganisaties naar creatieve antwoorden, die passen bij onze uitgangspunten als kerk en aansluiten op de ontwikkelingen van de huidige samenleving.

III. Visie op catechese

'Leren' in het Oude en het Nieuwe Testament³

In het Oude Testament neemt het leren van kinderen en jongeren een grote plaats in. Bijvoorbeeld in bijbelgedeelten als Deuteronomium 6 en Psalm 78 is er sprake van. Van wezenlijke betekenis voor dit geloofsondericht aan een nieuwe generatie in Israël is het feit dat het plaats vond in het kader van het *verbond*. Het verbond is een uitdrukking voor de relatie die God met mensen aangaat, zoals bijvoorbeeld in Genesis 15 en 17. Dan gaat het om het verbond met Abraham, maar ook om de bijzondere relatie die God met zijn volk Israël aangaat (Ex. 24). In het verbond wordt de liefde van God voor mensen zichtbaar. God belooft zijn heil en zoekt naar geloof als beantwoording van deze belofte.

In het Nieuwe Testament is het leren in de christelijke gemeente allereerst *missionair* van aard. Het staat in het kader van het leren kennen en belijden van Jezus Christus als de Messias van Israël en de Redder van de wereld. Een belangrijk gegeven voor de catechese in de gemeente van het Nieuwe Testament is de zendings- en leeropdracht van Jezus aan zijn discipelen in Matteüs 28: 19 en 20: "Ga dus op weg en maak alle volken tot mijn leerlingen, door hen te dopen in de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest, en hun te leren dat ze zich moeten houden aan alles wat ik jullie opgedragen heb"(NBV). In deze opdracht van Jezus zijn er drie momenten te onderscheiden.

Allereerst het onderwijzen, dat wil zeggen het bekend maken van Jezus Christus, mede door de geschriften die van Hem getuigen (Joh. 5: 39). Het tweede moment is de handeling van de doop, de onderdompeling in water, als de markering van een nieuw begin: het leven met Jezus Christus. Het laatste moment is het leren onderhouden wat Jezus heeft geboden. Hiermee wordt vooral bedoeld op de christelijke levenswandel, waardoor het leven met Christus gestalte krijgt. Daarbij is de liefde het belangrijkste (1 Kor. 13: 13).

De opdracht uit Matteüs 28 legt de basis voor de catechese in de gemeente van het Nieuwe Testament en de vroege kerk. In het Nieuwe Testament leren, behalve de volwassenen, ook de kinderen. Zij behoren tot de (huis)gemeente en worden daarom heilig genoemd (1 Kor. 7: 14). Ouders krijgen dan ook de opdracht om hun kinderen te vormen en te vermanen bij het opvoeden zoals de Heer dat wil (Ef. 6: 4).

Het doel van dit leren is over het algemeen het leren leven als discipel, als volgeling van Jezus Christus. Hierbij gaat het nooit alleen om verstandelijk leren. Het leren heeft altijd de hele mens op het oog: hoofd, hart en handen. Bij het nieuw-testamentisch leren is er ook altijd sprake van een kritisch tegenover in het Woord van God. Het leren is daarom niet vrijblijvend: er wordt een levenskeuze gevraagd van mensen.

Het leren in het Nieuwe Testament vindt plaats in de gemeenschap van de gemeente. Het is meestal geen individueel leren, maar het gebeurt samen met anderen. Daardoor wordt het ook een leren van elkaar: wederzijds leren (Kol. 3: 18). De rollen van leerling en leraar kunnen ook plotseling worden omgewisseld (Hand. 18: 24-28). Oud en jong leert van elkaar: er is sprake van intergeneratief leren. Het is duidelijk dat het leren een onderdeel is van en geïntegreerd is in het leven van de gemeente. Dit leren is ook een levenslang leren: men kan er nooit te oud of te jong voor zijn. Het hele leven biedt telkens fasen en situaties waarin het discipelschap op een nieuwe wijze gestalte kan krijgen.

We zien deze bijbelse gegevens als het grondpatroon voor de catechese van de Protestantse Kerk in Nederland.

Catechese: bewust opgezette, doelgerichte leeractiviteiten

Bewust opgezette, doelgerichte leeractiviteiten in de kerk worden 'catechese' of ook wel 'leerhuizen' en 'kringen' genoemd. Het woord 'catechese' is ontleend aan het griekse woord *katèchein*.

Oorspronkelijk betekende dit waarschijnlijk 'in het oor en in het hart laten klinken'. Dit begrip hield een oproep in om het leven te richten naar het Evangelie.

Het woord *katèchein* komt niet veel voor in het Nieuwe Testament. Pas in de loop van de derde eeuw wordt het de gangbare benaming van het christelijke dooponderricht. Als mensen zich bekeerden tot het christelijk geloof, moesten zij als 'catechumenen' deelnemen aan een leerproces dat in een groep plaatsvond: het catechumenaat. Dit proces duurde twee of drie jaar en in die jaren bereidde men zich voor op de doop en op het leven als christen. De catechumenen maakten kennis met de bijbel en de traditie, leerden die op hun eigen leven te betrekken en werden ingewijd in de geheimen van de kerk.

---

³ Voor deze nota is mede gebruik gemaakt van het visiedocument catechese van de HGJB/CvC: *Visiedocument catechese*, Bilthoven 2005.

Ook nadat de doop was bediend, werd er onderricht gegeven. Die vorm van onderwijs werd 'didachè' of 'institutio' genoemd. Omdat er door de ontwikkelingen die de christelijke kerk doormaakte langzamerhand steeds minder volwassenen werden gedoopt en de kinderdoop gewoonte werd, werd de band tussen de doop en de catechese anders: in plaats van voor de doop vond de catechese nu plaats na de doop. Maar de verbondenheid van de catechese met de doop bleef nog steeds heel sterk.⁴

Het gaat bij catechese om intentionele leeractiviteiten. Hiermee worden leeractiviteiten bedoeld die bewust zijn opgezet en doelgericht plaatsvinden. In de onderwijskunde gaat men er gewoonlijk vanuit dat leren verbonden is aan verandering. Als iemand 'leert', verandert hij of zij innerlijk en is daardoor tot ander gedrag in staat. Bewust opgezette leeractiviteiten in de gemeente zijn dus op verandering gericht. Deze verandering kan op verschillende gebieden liggen: de leeractiviteit kan gericht zijn op gedragsverandering of op mentale verandering, op verandering van de hele gemeente of individuen binnen de gemeente. Ook kan de activiteit gericht zijn op veranderingen in de samenleving. In ieder geval kunnen mensen in de catechese en in leergroepen gericht en bewust aan verandering werken. Leergroepen in de kerk vinden van oudsher plaats in een bijzondere context waarbij de theologie van belang is: leren in de gemeente is verbonden met de doop. In de doop gaat het om het afsterven van de oude mens en het opstaan als nieuwe mens in het spoor van Christus (Rom. 6). Deze verandering heeft de gemeente steeds weer op het oog.⁵

Geestelijke vorming⁶

In de kerkorde wordt de catechese geplaatst onder de noemer 'geestelijke vorming'. Volgens de godsdienstpsycholoog Nipkow⁷ omvat vorming de levenskunst en wijsheid om te bezinnen op de beslissingen van het leven en die ook te kunnen nemen. Hij ziet vorming dus als gedrag en als houding; het gaat om méér dan alleen vorming van het intellect.

Nipkow verbindt vorming met vernieuwing van het leven in het geloof. Het geloof kan mensen vernieuwen, niet alleen door het aanvaarden van geloofswaarheden, maar vooral doordat mensen ervaringen opdoen binnen de geloofsgemeenschap. Er kan bijvoorbeeld 'vorming' plaatsvinden doordat mensen in een verhaal uit het evangelie iets voelen van de heilzame vernieuwingskracht die van Jezus uitgaat. Vorming is niet zozeer iets waarbij degene 'die het weet' iets overdraagt aan degene die het 'niet weet'. Het is veel meer een proces, waarin het wezenlijk is dat iedereen meedoet, meedenkt en een eigen verantwoordelijkheid draagt. De bewuste en doelgerichte opzet onderscheidt de catechese van andere vormende activiteiten in de gemeente.

Nipkow citeert uit 2 Timoteüs 3: 16 en 17: "Elk van God ingegeven schriftwoord is ook nuttig om te onderrichten, te weerleggen, te verbeteren en op te voeden in de gerechtigheid, opdat de mens Gods volkomen zij, tot alle goed werk volkomen toegerust" (NBG 1951). In deze tekst worden de leer en het leven met elkaar verbonden. Zo kunnen we vorming ook zien: het omvat alles wat bijdraagt aan de juiste kennis en aan de invulling van het leven. Catechese is geestelijke vorming: daarom moet het ook in de catechese gaan om kennis, bezinning, geleefd geloof en een streven naar het goede voor de mensen en de wereld.

Het woord 'geestelijk' geeft aan dat het gaat om vorming in het mens-zijn in relatie tot anderen. Bij geestelijke vorming in godsdienstig opzicht denken we hierbij in eerste instantie aan de relatie met God. Deze bijzondere dimensie van de geestelijke vorming houdt in, dat mensen zich oriënteren op de richting van hun leven in relatie tot het Koninkrijk van God en op het gekend en aanvaard zijn in God. Geestelijke vorming heeft ook als doel, dat mensen zich zullen ontwikkelen in een levendige relatie met anderen en de wereld om hen heen. Alleen dan worden wij 'mens', als wij zelf als gelijkwaardigen worden aangesproken, worden erkend als mens en wanneer wij anderen erkennen en zien als gelijkwaardigen. Dit kan nooit een statisch gegeven zijn: mens-zijn is altijd onderweg zijn. Voortdurend staan we in relatie. Mensen doen aan geestelijke vorming, als ze tijdens hun levensloop zich richten op dit eigene van het mens-zijn. Volgens de kerkorde is het voor ieder mens goed zich te vormen in levensbegeleiding en vernieuwing van het leven in de relatie met andere mensen, de omgeving en tegenover God.

---

⁴ Zwart, I. de, 'Leergroepen: catechese', *De weg van de groep*, J. van Ark & H. de Roest (Red.). Zoetermeer 2004, 145-146.

⁵ *Ibid.*, 150-151.

⁶ Voor deze paragraaf is gebruik gemaakt van een artikel van E. R. Jonker: 'Blijvend een lerende gemeenschap. Catechese en kerkorde', *Impuls* 2004, nr. 114, 9-16.

⁷ *Bildung* 1990.

Het doel van de catechese: leren leven als gedoopt mens

De kerkorde denkt bij 'catechese' in eerste instantie aan het geven van onderricht aan de jonge leden van de gemeente. Maar ook gaat het om onderricht aan anderen, die dit verlangen. Wie lid is van de gemeente blijft immers levenslang leerling van Christus. Verder denken we hierbij aan hen die niet gedoopt zijn, maar wel deelnemen aan de catechese met het oog op een eventuele doop.

Het bijzondere doel van de catechese is jongeren en ouderen te leren leven uit Gods beloften en naar zijn geboden. Dat leven houdt in, dat mensen hun hele leven leren om bij hun Bevrijder te blijven en zich niet laten verleiden tot welke vorm van slavernij dan ook. Geloven in God staat daarom centraal in de catechese en de catechisanten worden gestimuleerd om zichzelf, de ander en de wereld in relatie tot God te bezien. Catechese wil mensen aanmoedigen om hun leven zelfstandig te oriënteren op God en getuige te zijn in de wereld.⁸ Zo'n leven houdt een 'beamen van de doop' in. In de doop gaat het om het afsterven van de oude mens en de opstanding van een nieuwe mens die in het spoor van Christus wil gaan. In die zin zien we de catechese daarom als doopbeaming: het leren leven als gedoopt mens. De catechese wil daarvoor begeleiding en toerusting bieden.

Met het ondergaan van de doop wordt de mens ook ingelijfd in het lichaam van Christus: de gemeente. De doop heeft dus ook de vorming van de gemeente als lichaam van Christus op het oog. Hoe mooi het ook is als mensen individueel hun doop beantwoorden, daarmee zijn we er nog niet. De verbondenheid met God, het beamen van de doop moet ook gestalte krijgen in de gemeente als geheel, wil er een werkelijke gemeenschap kunnen ontstaan. Deze vorming van de gemeenschap geeft een bijzondere dimensie aan de catechese.

De leerinhoud van de catechese zoals in de kerkorde beschreven betreft globaal gezien het lezen en verstaan van de Heilige Schrift, de eredienst, de liederen en de gebeden, de belijdenis en de geschiedenis van de kerk en het leven als christen in de wereld. Deze leerinhouden vormen de middelen om tot de doelstelling van de catechese te komen.

Twee modellen voor de catechese

De uitwerking van bovenstaande visie op catechese gebeurt in belangrijke mate op twee manieren: via het klassieke model van de catechese, de 'beproefde route', en via het model dat de levensloop van mensen als vertrekpunt neemt, het 'levensloopmodel'.

De beproefde route

De beproefde route vertrekt vanuit de doop en wil mensen heenleiden naar een beantwoording van de doop in de openbare belijdenis van het geloof. Het uitgangspunt dat hieraan ten grondslag ligt, is de bijbelse notie van het verbond. God gaat een relatie aan met mensen en Hij wil dat mensen die relatie beantwoorden in geloof en bekering. Deze beantwoording gaat niet vanzelf: door de heilige Geest kan een mens dat leren. In de beproefde route wordt de catechese als een belangrijk middel gezien om tot de beantwoording van het verbond te komen. Of, anders gezegd, het doel is dat mensen leren leven als gedoopt mens en Christus leren kennen. Deze vorm van catechese loopt gewoonlijk langs de weg van doop, belijdenis afleggen en het deelnemen aan het avondmaal. Maar het doen van belijdenis is geen eindpunt van de catechese: het leren beantwoorden van het verbond is een proces dat een leven lang duurt.

We zijn blij dat er door middel van deze letterlijk 'beproefde route' nog steeds veel jongeren en ouderen komen tot de beantwoording van hun doop. Wel is het bij dit model van de catechese van belang de didactiek en de leef- en belevingswereld van de deelnemers niet uit het oog te verliezen. Zoals duidelijk is geworden, werkt de klassieke catechese toe naar het beamen van de doop door het afleggen van openbare belijdenis. Het is aan te bevelen het doen van belijdenis niet te beperken tot die vorm waarbij (jonge) mensen toetreden als volwaardig lid van de geloofsgemeenschap en bijvoorbeeld vanaf dat moment tot ambtsdrager verkozen kunnen worden en toegang hebben tot het avondmaal. Doordat de catechese-groepen vaak aan leeftijd gebonden zijn, komen veel jongeren pas vanaf 18-jarige leeftijd op de belijdeniscatechese. Zij kunnen er echter al eerder naar verlangen hun doop te beamen. Het is daarom goed als gemeenten jongeren hiervoor de mogelijkheid bieden en ze zodoende niet onnodig lang uitsluiten van de gemeenschap met Christus en met de gemeente die in de deelname aan het avondmaal tot uiting komt.

---

⁸ E. R. Jonker, *Blijvend een lerende gemeenschap*, 15.

Levensloopmodel

Het klassieke model van de catechese is niet meer in alle gemeenten een model dat aansluiting vindt bij de praktijk van alledag. Want lang niet alle gedoopte kinderen die naar de catechisatie komen, komen daar om zich voor te bereiden op de beantwoording van het verbond. Ook al zijn veel jongeren wel grootgebracht met het christelijk geloof, ze willen zich liever niet meteen verbinden aan dat geloof of aan een ander geloof. Daarvoor hebben ze te veel vragen en twijfels. Jonker schrijft hierover: "Stel dat het niet waar is, denken ze, dan zijn we bekocht. Zo gaan ze met gepaste distantie met alle levensbeschouwelijk aanbod in onze cultuur om. Ze wandelen van de tempel zo de seculiere stad weer in, maar laat hen dat doen na even in de buurt van het kwetsbare en dynamische heilige vertoefd te hebben, zoals de vogeltjes in Psalm 84 met hun nestjes onder het altaar."⁹ Een van de gevolgen van deze houding van veel jongeren is, dat de weg van doop-catechese-belijdenis deelname aan het avondmaal niet meer aan de orde is. Hoewel de gemeente blijft verlangen dat ook zij zullen komen tot een bewuste omgang met God, betekent deze beginsituatie van de jongeren dat er met een ander model van catechese gewerkt wordt. Jongeren willen wel catechese volgen, als dat maar op een meer vrijblijvende basis kan gebeuren.

Daarbij komt, dat in veel gemeenten de koppeling tussen het doen van belijdenis en deelname aan het avondmaal is losgelaten. Om volwaardig lid te zijn van de christelijke gemeente is openbare belijdenis niet meer noodzakelijk. Deze situatie vraagt om nieuwe vormen van catechese.

Een model dat steeds meer ingang vindt in deze gemeenten is het levensloopmodel¹⁰. Dit model zoekt aansluiting bij de levensfasen en de levensloop van een mens. Het model kan eventueel uitgaan van volwassendoop, maar meestal wordt van kinderdoop uitgegaan.

De catechese volgens het levensloopmodel zoekt bewust aansluiting bij de levensloop van mensen en de grenservaringen die mensen opdoen. Mensen worden in hun leven steeds weer opnieuw voor keuzes en drempels gesteld en passeren steeds weer nieuwe grenzen. Dat geldt voor het leven in het algemeen en ook van het leven als lid van de christelijke gemeente. Men zoekt in dit model daarom naar momenten of perioden in het leven die vragen om catechetische verdieping en waarbij het zinvol is stil te staan en ze te markeren. Vanuit deze visie wordt een doordacht catechetisch aanbod vastgesteld dat zich richt op gemeentelieden van alle leeftijden.

Zo worden er bijvoorbeeld catechesebijeenkomsten georganiseerd die zich richten op het moment dat mensen voor het eerst deelnemen aan het avondmaal, de basisschool verlaten, zelfstandig gaan wonen, stemrecht in de gemeente ontvangen, om een zegen vragen over de relatie met hun partner, een kind laten dopen, met pensioen gaan of een functie of ambt gaan bekleden in de kerk. Een deelnemer zegt dan zoiets als: 'Ik stem dit moment in mijn leven af op Gods roeping, verbind het met de weg, die God met mij wil gaan en bid om de kracht van de Geest.' Men kan op zulke momenten de zegen van de heilige Geest op grond van de doop ontvangen. Zo doen mensen in de catechese volgens het levensloopmodel op verschillende momenten in hun leven 'belijdenis' van hun geloof en beamen ze hun doop.

Toch wordt er bij dit model ook een specifieke betekenis toegekend aan het doen van belijdenis. Dit gebeurt op een moment na het volgen van een cursus in de geloofsgemeenschap, waarin de catechisant zijn of haar doop beaamt. Dit kan op ieder gewenst moment in het leven gebeuren: of mensen nu 25 of 50 jaar zijn. Voor het lidmaatschap van de gemeente maakt dat niets uit. Als dooplid is men immers al volledig lid van de gemeente.

Het dooplid neemt in de catechese deel aan een bezinningsproces rond 'persoonlijk geloven' en dit loopt uit op een plechtig moment in een kerkdienst. Dit leerproces en het ritueel dat erop volgt, noemen we het 'doopbeamen'. Op deze manier geeft de geloofsgemeenschap haar leden een kans om samen met anderen op een dieper niveau te zeggen en beleven dat en wat ze geloven en de leden beamen hun doop in het kader van de doopgedachtenis van de gemeente. Zo komen de gelovigen in dit model van de levensloop steeds weer terug bij wat hen met de doop is gegeven.

Het is van groot belang is dat er in de kerk blijvend gezocht wordt naar leerprocessen die leiden tot het beantwoorden van de doop. Dit beamen van de doop krijgt op een bijzondere manier gestalte in het belijden van het persoonlijk geloof in het midden van de gemeenschap. In deze tijd zijn er weer nieuwe mogelijkheden om mensen hierin te begeleiden; deze moeten we niet onopgemerkt voorbij laten gaan. Iedere gemeente mag vol verlangen uitzien naar het beantwoorden van de doop door jongere en oudere leden in het midden van de gemeenschap.

---

⁹ E. R. Jonker, 'Aan mezelf overgeleverd. Dat zou niet best zijn', *Wim Verboom: ambassadeur van de catechese*, M. van Campen (Red.), Zoetermeer 2006, 56.

¹⁰ E. R. Jonker, 'Belijdenis-doen en belijdeniscatechese', *Een beproefde route. Rondom belijdenis doen*, W. Verboom (Red.), Bilthoven 2000, 16-37.

Ontmoeting

Het leerproces in de catechese draagt op verschillende manieren bij aan ontmoeting. In de eerste plaats is er een ontmoeting tussen de bijbeltekst (of een andere vorm waarin de leerinhoud gepresenteerd wordt) en de ervaring van de catechisant. Dit gebeurt voor het aangezicht van God. Iedere catechisant leeft in een persoonlijke relatie tot God. Ook de bijbeltekst staat in een relatie tot God. Vanuit deze relaties komen bijbeltekst en ervaring samen tot een ontmoeting *coram Deo*. Deze worden in de catechese op elkaar betrokken zodat er sprake kan zijn van een werkelijke ontmoeting tussen de inhoud van de bijbeltekst en de concrete ervaring van de catechisant. Dit hermeneutische proces heeft een vast punt: in God zelf. De catechese is daarom een ontmoeting met elkaar en met God. God en mens zijn beide subject in de catechese.

In de catechese mag gebruik gemaakt worden van waardevolle formuleringen van de geloofsinhoud zoals die in het verleden zijn verwoord. Verder is het van belang dat uitgegaan wordt van de leefwereld van de catechisanten, de ervaringen die hen bezighouden en de taal waarin zij zich uitdrukken. Tenslotte mag de catechisanten worden voorgehouden dat de ontmoeting *coram Deo* uiteindelijk niet iets vrijblijvends is, maar vraagt om verandering.

In de catechese vindt er ook een ontmoeting plaats tussen de catecheet en de catechisanten. Voor alle vormen van catechese geldt, dat het gaat om wederkerig leren: de catechisanten en de catecheet nemen deel aan het leerproces. De catechisanten zijn geen afzetgebied, maar gelijkwaardige partners in de ontmoeting. De catecheet ontmoet de catechisanten om hen werkelijk te ontmoeten en vanuit het geloof dat deze ontmoeting voor beide partijen verrijkend zal zijn. Het zal meer dan eens gebeuren dat het zicht van de catecheten op de boodschap wordt bijgesteld of in ieder geval wordt verdiept en verrijkt. De leerinhoud van de catechese is aan ouderen en jongeren samen toevertrouwd en zij zijn geroepen om *elkaar* bij te staan in het ontdekken van de betekenis daarvan voor hun geloof en leven.¹¹

Als er over de catechese gesproken wordt, is het altijd van belang het gezichtspunt van waaruit de catechese bekeken wordt in herinnering te houden: de catechese vindt plaats in het vertrouwen dat de heilige Geest werkzaam is en de eigenlijke leermeester is. De heilige Geest wil werken door mensen, methoden en de onderlinge ontmoeting te gebruiken.

Rol van de catecheet

De plaats die de catecheet inneemt in de catechese is van groot belang voor het verloop van het leerproces. Predikanten en andere catecheten moeten zich daarom bewust zijn van zichzelf, van de houding die ze innemen tegenover de catechisanten en van de manier waarop zij tegen de leerstof aankijken.

In het optreden van de catecheet speelt de eigen levensgeschiedenis bewust of onbewust een rol. Om zich hiervan meer bewust te worden, kan de catecheet bij zichzelf nagaan of en in hoeverre de omgang met de catechisanten te maken heeft met de manier waarop hij of zij catechisatie heeft gehad. De werkwijze van de catecheet staat nooit los van zijn of haar levensgeschiedenis.

Ook de manier waarop de catecheet naar de catechisanten kijkt is belangrijk. Het kan bijvoorbeeld zijn dat de catecheet verlangt naar het vrije en onbezorgde geloof van de catechisanten, of dat de catecheet druk in de weer is zich de subcultuur van jongeren helemaal eigen te maken. In zulke situaties kan er sprake zijn van een socialiseren¹² in de jeugdcultuur door de catecheet. Zulke situaties moeten zoveel mogelijk vermeden worden.

Ook bij de relatie die de catecheet heeft met de inhoud die in de catechese aan de orde zal komen, speelt de eigen levensgeschiedenis een rol. Daarom is het belangrijk dat de catecheet bij de voorbereiding op de catechese bewust stilstaat bij de herinneringen en gevoelens die de leerinhoud bij hem of haar oproept.

Als de catecheet zich bewust is van de relatie die hij inneemt tot de catechisanten en de leerinhoud, is het ook mogelijk zichzelf als instrument in te zetten in de catechese. De catechisant geeft zelf het persoonlijk geloof gestalte, maar dat geldt natuurlijk ook voor de catecheet. Door duidelijk te maken op welke manier de inhoud een plaats heeft gekregen in het leven van de catecheet, kan de catecheet een bijzondere dimensie geven aan de catechese. Wel moet de vrijheid van de catechisanten gewaarborgd blijven: het persoonlijke levensverhaal van de catecheet is niet normatief. Maar als een

---

¹¹ J. Hoek, 'Een drievoudige uitdaging-verder in het spoor van Verboom', *Wim Verboom: ambassadeur van de catechese*, 126-127.

¹² 'Socialiseren' houdt in, dat mensen door opvoeding en onderwijs thuis raken in de gewoonten en gebruiken van de maatschappij waardoor ze een volwaardig lid van de gemeenschap kunnen zijn.

catecheet werkelijk geïnteresseerd is in de catechisanten en samen met hen op zoek gaat naar hun eigen vragen en onzekerheden, dan zal de catecheet iemand zijn van wie ze persoonlijk meer willen weten. Dan kan de catecheet zowel een gids als een persoonlijke reisgenoot worden, die mee gaat op zoek naar de betekenis van het geloof.¹³

De catecheet waarover we hier spreken zien we als een goed opgeleide theoloog, die maximaal gebruik maakt van de kennis en vaardigheden die hij of zij heeft opgedaan op de gebieden van de agogiek, didactiek en het pastoraat.

Functie van de groep

De sociale functie van de groep in de catechese is van essentieel belang, niet alleen in didactisch maar ook in theologisch opzicht. De groep bestaat vaak uit mensen met heel verschillende achtergronden, opleidingsniveaus, interesses en leeftijden. Hoewel door deze diversiteit de praktijk soms weerbarstig kan zijn, kan in juist zo'n groep de gemeenschap die wezenlijk is voor de kerk van Christus ervaren worden. Door samen te leren kan ook geleerd worden wat gemeenschap-zijn betekent. De deelnemers kunnen van elkaar leren wat omzien naar elkaar inhoudt, wat 'delen' is en ze ervaren hoe je samen kunt vieren. Als kleine gemeenschap is de groep een leeromgeving binnen de grotere leeromgeving van de gemeente en in de context van de samenleving als geheel. Deze sociaal-emotionele functie van de groep is een voorwaarde voor het ontwikkelen van het leerproces.¹⁴

Perspectief vanuit de ontwikkelingspsychologie

Wie met jongeren werkt in de catechese moet niet alleen inhoudelijk goed toegerust zijn. Zoals ordinantie 9 aangeeft in artikel 3.3, is ook algemene kennis van de ontwikkeling van kinderen en jongeren onontbeerlijk. Wat en hoe zaken in de catechese aan de orde gesteld worden, heeft te maken met de ontwikkelingsfase waarin de catechisanten zich bevinden.

Perspectief vanuit de didactiek

Bij het verwerken van informatie zijn drie niveaus waarop geleerd wordt van belang. Allereerst is er het cognitieve leren¹⁵; feitelijke kennis is onmisbaar. Daarnaast is er het affectieve leren¹⁶, waarbij de kennis existentieel is. Het laatste niveau is attitudinaal leren¹⁷, waarbij het gaat om een levenshouding. Ook de houding (habitus) van de catecheet is van belang in de verwerking. De catecheet dient een houding te kennen, waardoor hij of zij dicht bij de jongeren staat met een open oog en een luisterend oor. De catecheet heeft dus ook een pastorale rol.

Daarnaast wordt er in de catechese rekening gehouden met verschillende leerstijlen en intelligenties van mensen¹⁸. Ieder mens heeft zijn eigen gaven en talenten gekregen. De een is bijvoorbeeld een 'denker', terwijl de ander veel meer een 'doener' of een 'dromer' is. Ook het opleidingsniveau kan binnen een groep sterk verschillen. Het is daarom niet altijd makkelijk om een programma te maken dat bij iedereen past.

De Amerikaanse psycholoog Gardner heeft geprobeerd mensen in beeld te krijgen door het ontwikkelen van een breder begrip van wat intelligentie is. Volgens hem is de intelligentie van mensen veel gevarieerder dan rekenen en taalvaardigheden, waar bestaande intelligentietests vooral op meten. Gardner ziet een intelligentie als een samenhangend geheel van instrumenten waar iemand gebruik van maakt om zich in de wereld staande te kunnen houden. Het is een soort 'gereedschapskist', die bij iedereen weer verschillend gevuld is.

---

¹³ E. R. Jonker, 'Jezelf als instrument inzetten: over de relatie levensgeschiedenis en catechese', *Impuls* 2004, nr. 115, 3-7.

¹⁴ Zwart, I. de, *Leergroepen: catechese*, 155.

¹⁵ Cognitief: alles wat met verstandelijk kennen te maken heeft. Ontwikkeling van cognitieve denkstructuren vindt plaats in de eerste tien tot zestien jaar van het leven.

¹⁶ Affectief: tot het gevoel sprekend. Affectieve doelen hebben altijd een cognitieve component. Affectieve ontwikkeling loopt langer dan drie jaar achter op de cognitieve ontwikkeling en kan het hele leven doorgaan. Het gevolg hiervan is dat morele en godsdienstige ontwikkeling het hele leven kunnen duren.

¹⁷ Attitudinaal: aangaande de houding. Ook sociaal of psycho-motorisch leren genoemd. Attitudinale doelen hebben altijd een cognitieve component. Ontwikkeling van het sociale denken loopt ongeveer drie jaar achter op de cognitieve ontwikkeling.

¹⁸ Hiervoor is gebruik gemaakt van een artikel van G. de Vries, 'Vele gaven, één Geest', *Impuls* 2006, nr. 124, 2-5.

Het brein van de mens is volgens Gardner opgebouwd uit acht verschillende intelligenties. Daarmee verzamelen mensen kennis, lossen ze problemen op en doen ze ervaringen op. De aanleg en het karakter bepaalt welke intelligentie iemand het meeste inzet. Deze intelligenties hebben te maken met de persoonlijke aanleg, maar ook met de culturele en sociale context waarin men opgroeit. Bij deze verschillende intelligenties horen ook verschillende leerstijlen, want mensen leren het beste op een manier die aansluit bij de intelligenties die ze het sterkst ontwikkeld hebben.

Om recht te kunnen doen aan de verschillende manieren en dimensies van 'leren' worden er in de catechese verschillende werkvormen aangeboden, zodat elke catechisant kan leren op de manier die het beste bij hem of haar past. Hierdoor wordt de ene keer bijvoorbeeld een beroep op het verstand gedaan, terwijl de andere keer meer de ervaring en de beleving aangesproken worden.

Er kan nooit met iedereen tegelijk rekening gehouden worden; de ene keer zal iemand meer tot zijn recht komen dan de andere keer. Maar door deze variatie te bieden wordt voorkomen dat steeds dezelfde intelligenties worden aangesproken en dus ook steeds dezelfde catechisanten (niet) tot ontplooiing kunnen komen tijdens de catechese.

Levensbeseffen

Zoals al eerder aan de orde is gekomen, beleven veel jongeren een afstand tussen zichzelf en het christelijk geloof. Toch willen wij als jeugdorganisaties ook jongeren in de catechese laten ontdekken dat de God van de bijbel iets met hun leven te maken heeft.

Een manier om de jongeren en de bijbel dichter bij elkaar te brengen, is te zoeken naar wat zij van zichzelf zullen herkennen in de mensen uit de bijbel. De bijbel gaat over mensen van God; ook de mensen in onze tijd zijn mensen van God. Naast verschil zal er dus iets gemeenschappelijk zijn tussen de mensen van toen en de mensen van nu, of mensen zich nu 'christelijk' noemen of niet. Uit allerlei cultuuruitingen uit deze tijd blijkt, dat er levensbeseffen zijn, die van alle tijden zijn. Er zijn spanningen tussen de leefwereld van de catechisanten en het leven met het oog op het Koninkrijk, maar er zijn ook levensbeseffen die gedeeld worden. Door op zoek te gaan naar die gedeelde levensbeseffen, dat betekent te zoeken naar wat jongeren bezighoudt, waar zij zich druk om maken, wat hun diepste verlangens zijn, waar ze bang voor zijn en waar ze juist vertrouwen in hebben, zoeken we naar de diepste gronden van hun bestaan.

Natuurlijk zijn jongeren (en volwassenen) zich lang niet altijd bewust van wat hen ten diepste drijft. De catechese biedt een uitstekende gelegenheid om daar nu wel eens mee bezig te gaan en de gedachten van de catechisanten op het spoor te komen, waar nodig te problematiseren en de behoefte aan verdieping te voeden. Jonker: "Ik zou meer samen met jongeren in hun leefsituatie willen kijken of er iets te bidden, te verlangen of te danken valt. En zo ja, wat dan? Juist over een gebed moet je nadenken, omdat je op grond van wat je weet van God iets aan God mag voorleggen."¹⁹

Dit vraagt wel het een en ander van de catecheet. Er is improvisatievermogen nodig, zodat op het juiste moment een verwijzing naar het geloofsgetuigenis gegeven kan worden. Ook is er durf nodig om te zeggen waar de catecheet zelf voor staat. Daarbij is het belangrijk dat hij of zij op zo'n manier over het geloof kan praten en het kan uitleggen, dat de catecheet dichtbij de jongeren kan komen. De catecheet moet bereid zijn het bij de meest basale geloofsinhoud te laten. Verder zijn invoelingsvermogen en verbeeldingskracht onontbeerlijk.

Jongeren kunnen hun gevoelens vaak alleen uitdrukken in belevingsmogelijkheden en woorden van de huidige cultuur en samenleving. Dat betekent, dat het geloof ook in de taal van de cultuur uitgedrukt moet worden. Nog belangrijker is, dat de jongeren uitgedaagd worden zelf een 'geloofstaal' te ontwikkelen. Alleen dan zal het ze echt iets 'zeggen'. Maar we moeten ook niet alles op de manier van de tijd willen verwoorden: er blijft een mysterie, een heilgeheim.

Viermomenten

In de catechese krijgen ook rituelen en vormen van vieren een plaats, want zonder rituelen en zonder godsdienstig gedrag heeft het leren van geloofsbegrippen en geloofsverhalen geen zin. Er is een wisselwerking tussen reflectie, leren en rituele vormen. Daarom is het belangrijk dat in de catechesebijeenkomst alle aspecten van het kerkelijke leven, het leren, vieren, dienen, zorgen en getuigen, aan de orde komen. Op die manier is het hele kerk-zijn present in de catechese. Het gaat er

---

¹⁹ E. R. Jonker, 'Aan mezelf overgeleverd. Dat zou niet best zijn', *Wim Verboom: ambassadeur van de catechese*, 58.

daarom om, vormen te zoeken waardoor mensen zich uitgenodigd weten om God en de naaste lief te hebben in geloof en hoop.²⁰

Ook kan er door het integreren van het vieren in de catechese ingespeeld worden op een behoefte van veel mensen naar rituelen en reflectie. Veel mensen zullen niet snel geneigd zijn aan de samenkomst van de gemeente deel te nemen, maar steken makkelijker in bij gespreksgroepen met een vertrouwelijk karakter. Door in de groep te ervaren dat deelname aan rituelen relevant is voor het eigen leven kan de drempel voor deelname aan de samenkomsten van de gemeente lager worden.

Profiel van de catecheet

Samenvattend ziet het profiel van de catecheet er als volgt uit:

- kennis en vaardigheden op de gebieden agogiek, didactiek en pastoraat,
- het creëren van werkelijke ontmoeting,
- reflectie op de jeugdcultuur en de levensgeschiedenis (de eigen als van de ander)
- het waarborgen van de vrijheid van catechisanten, zonder het leraar-leerling perspectief uit het oog te verliezen,
- relatie kunnen leggen van de verschillende gemeenteaspecten (vieren, dienen, zorgen, getuigen) in de catechese,
- reisgenoot en gids van de catechisant, als reisgenoot lopen catecheet en catechisant samen op, als gids heeft de catecheet een richtingaangevende rol op de weg die de Heer ons wijst.

---

²⁰ E.R. Jonker, 'Visie op catechese. Enkele gezichtspunten voor gesprek', *Impuls* 2005, nr. 119, 6.

IV. Verschillende vormen van catechese

In dit hoofdstuk worden de verschillende vormen van catechese beschreven en wordt duidelijk gemaakt op welke manieren deze vormen in de praktijk ingevuld worden.

Kindercatechese

Catechese voor kinderen van de bovenbouw van de basisschool is aan te bevelen als integraal onderdeel van het geloofsonderricht van de gemeente. Hierbij vindt een nauwe afstemming plaats met de gezinnen en is er een evenwichtig programma met cognitieve, sociale en affectieve elementen. De kinderen worden op die manier wegwijds gemaakt in de bijbel, de traditie, de eredienst en het gemeente-zijn. In gemeenten waar het gebruikelijk is dat de kinderen deelnemen aan het avondmaal is het goed om daar ruim aandacht aan te besteden in de catechese.

Kinderen in deze leeftijdscategorie zijn vaak heel nieuwsgierig naar de verhalen uit de bijbel en naar wat er allemaal gebeurt tijdens een kerkdienst. In de kindercatechese kan hier heel goed op ingespeeld worden, zodat de kinderen dan al een basis krijgen waar ze als jongere op terug kunnen vallen. Deze catechese voor kinderen is onderdeel van het proces van inwijding in de gemeente. Een inwijdingsmoment in het midden van de gemeente kan het einde van de kindercatechese en het begin van het voortgezette geloofsleren markeren.

Catechese voor jongeren en jongvolwassenen

12-16 jaar

Zoals bij elke vorm van catechese, is het van belang om de jongerencatechese aan te laten sluiten bij de belevingswereld van de jongeren. Ook is het aan te bevelen om ook in deze periode te zoeken naar vormen van 'inwijding' in de geloofsgemeenschap. In deze leeftijd vindt de ontwikkeling van de identiteit plaats; de catechese richt zich dus op de ontwikkeling van de eigen geloofsidentiteit. De jongeren worden uitgedaagd om te participeren in het zelfstandig bidden, het leren lezen en verstaan van de bijbel en het deelnemen aan het gemeentelven.

Een van de manieren waarop de jongerencatechese kan worden vormgegeven is de mentorcatechese. Deze vorm houdt in dat de jongeren, meestal na een gezamenlijke introductie en verdieping, uiteengaan in kleinere groepen die in ieder geval een jaar lang dezelfde samenstelling hebben. Onder leiding van een mentor vindt de verwerking plaats in de groep.

Door deze vorm van catechese worden er veel meer mensen uit de gemeente ingeschakeld dan de predikant alleen. Een ander voordeel van de mentorcatechese is, dat de jongeren in de groep een band met elkaar kunnen opbouwen en elkaar steeds beter leren kennen en op elkaar durven vertrouwen. Op die manier vindt er in de catechese echte 'gemeenteopbouw' plaats. Dan kan het gebeuren dat er meer openheid ontstaat, zodat de jongeren gestimuleerd worden hun eigen inbreng te hebben en het makkelijker wordt om (geloofs)vragen, twijfels en onzekerheden in de groep te bespreken. Een ander voordeel van de mentorcatechese is, dat de jongeren ook de mentor steeds beter leren kennen. De mentor kan zo een identificatiefiguur worden voor de jongeren. Ook kan de mentor een heel pastorale rol vervullen. Bij deze vorm van catechese is het wel van groot belang dat de mentoren goed toegerust worden.²¹ Om de catechisanten werkelijk een plek te geven in de gemeente kan de periode van de mentorcatechese heel goed afgesloten worden met een viermoment als een vorm van belijdenis doen in het midden van de gemeente.

Een andere vorm van jongerencatechese die steeds meer toegepast wordt, is de keuzecatechese. Keuzecatechese houdt in, dat jongeren zelf kunnen kiezen uit een aanbod dat vooraf door de catecheet of de catechesecommissie is samengesteld. Aan de hand hiervan bepalen de jongeren welke onderwerpen ze willen behandelen tijdens de catechese. Hiermee wordt vaak een vorm van 'flexcatechese' gecombineerd. Met dit begrip wordt bedoeld, dat de catechese niet meer volgens een vast stramen, wekelijks en op hetzelfde tijdstip, gehouden wordt. De catechese wordt nu georganiseerd door middel van kortlopende projecten, variërend van één tot drie avonden (of soms andere dagdelen). Bij deze vorm van catechese wordt vaak gewerkt met verschillende begeleiders. Ouders of andere leden uit de gemeente kunnen een 'project' begeleiden waar zij affiniteit mee hebben.

---

²¹ Het inschakelen van deskundige gemeenteleden bij de catechese en het inzetten van diverse werkvormen is ook mogelijk voor kleinere gemeenten waar niet alle aspecten van de mentorcatechese haalbaar zijn.

Het voordeel van deze aanpak is, dat goed ingespeeld wordt op het drukke en volle leven van de jongeren. Ze kunnen zelf bepalen wanneer ze meedoen. Ook zijn ze vaak beter gemotiveerd voor de catechese: ze hebben zelf gekozen waar ze aan mee doen. Verder is het makkelijker om begeleiders van de catechese te vinden, doordat zij voor een relatief korte periode betrokken zijn bij de catechese en het daardoor makkelijker kunnen inpassen in de agenda's. Daarnaast wordt als zeer positief ervaren dat de ouders nauw betrokken worden bij de catechese. Zij zijn tenslotte verantwoordelijk voor de geloofsopvoeding van hun kinderen. En door veel gemeenteleden als begeleiders in te zetten, krijgt de catechese een betere inbedding in de gemeente als geheel.

17+

In de leeftijd van 17 jaar en ouder hebben veel jongeren behoefte aan verdieping. Voor die leeftijdsgroep worden er dan ook steeds vaker gespreksgroepen georganiseerd rond allerlei onderwerpen die met geloof en leven te maken hebben. In meer orthodoxe gemeenten zijn deze groepen er altijd al geweest.

Vaak worden bepaalde geloofsthema's aan de orde gesteld, maar ook kunnen zulke kringen georganiseerd worden rond bepaalde drempelmomenten van het leven of onderwerpen die in deze fase van het leven een belangrijke rol spelen. De catechisanten leren hun geloof te verwoorden (ook apologetisch) en het te integreren in hun dagelijks leven. Verder nemen ze deel aan vormen van diaconaat en leren ze wat het is om verantwoordelijkheid te dragen voor de gemeenschap. Deze gespreksgroepen kunnen een goede voorbereiding vormen op de belijdeniscatechese.

Belijdeniscatechese

In de belijdeniscatechese bereiden leden van de gemeente zich voor op het in het midden van de gemeente beamen van hun doop. Als deelnemers niet gedoopt zijn, bereiden ze zich ook voor op de doop. In deze vorm van catechese gaat het daarom meestal over het persoonlijk geloof van de catechisanten in God, in Jezus Christus en in de Geest. Ook de betekenis van het gemeente-zijn en de verantwoordelijkheden van de leden komen aan de orde, evenals de praktijk van het leven als christen.

Huwelijkscatechese

De huwelijksvoorbereiding in de kerk bestaat meestal uit één of een paar huwelijks gesprekken van het bruidspaar met de predikant die ook voorgaat in de trouwdienst. Omdat het huwelijk een verbond voor het leven is, is het van groot belang om goed voorbereid aan een huwelijk te beginnen. In de huwelijks catechese kan het bruidspaar zich bezinnen op een gezamenlijke toekomst voor het aangezicht van God. Deze catechese gebeurt steeds meer groepsgewijs en wordt soms in de vorm van een cursus aangeboden. Daarnaast zijn er nieuwe ontwikkelingen waarbij er catechese aangeboden wordt aan echtparen die al enkele jaren getrouwd zijn. Met deze 'opfriscursussen' wordt er gewerkt aan communicatie, opvoeding en geloofsoverdracht.

Doopcatechese

Omdat de doop niet vanzelfsprekend is, maar heel bijzonder omdat God zijn naam aan een kind verbindt, is het goed om daar meer aandacht aan te besteden dan alleen door middel van een doopgesprek. De doopcatechese is bestemd voor ouders die de beslissing nemen om hun kind te laten dopen. In de doopcatechese kan uitgebreid aan de orde komen wat de doop betekent en waarom ouders hun kind laten dopen. Ook is er de mogelijkheid om ouders voortgezette doopcatechese aan te bieden, waarbij het vooral gaat over de (geloofs)opvoeding van hun kind(eren).

Introductiecatechese

Introductie- of missionaire catechese is erop gericht mensen kennis te laten maken met en in te wijden in de basis van het christelijk geloof. Deze vorm van catechese trekt steeds meer (jonge) mensen die graag kennis willen maken met het christelijk geloof en daarover met anderen van gedachten willen wisselen. Naast niet-kerkelijke mensen nemen ook veel (rand)kerkelijken aan dergelijke cursussen deel. Vaak beginnen dergelijke bijeenkomsten met een gezamenlijke maaltijd, waardoor de deelnemers elkaar beter leren kennen en het onderlinge vertrouwen kan groeien.

Catechese voor mensen met een verstandelijke beperking

Een kenmerk van iemand met een verstandelijke beperking zijn de beperkte verstandelijke vermogens, waardoor kennis in intellectuele zin een probleem is. Maar bijbelse kennis is niet alleen intellectuele kennis. Het gaat om het kennen met het hart, het kennen dat een relatie aangeeft. Ook mensen met een verstandelijke beperking horen dus een volwaardige plek te hebben binnen de gemeente en binnen de catechese. Toch is het vaak de praktijk dat ze weinig deelnemen aan het kerkelijke leven in het algemeen.

In veel gemeenten worden speciale catechese- en gespreksgroepen gevormd voor mensen met een verstandelijke beperking. Hier zijn voor- en nadelen aan verbonden. Een voordeel is, dat deze mensen binnen zo'n groep in hun eigenheid benaderd kunnen worden. Een nadeel van deze aparte groepen is, dat hierdoor de integratie in de gemeente niet bevorderd wordt. Vandaar dat er steeds meer pogingen worden gedaan om kinderen met een handicap zoveel mogelijk deel te laten nemen aan het reguliere onderwijs. Het is belangrijk dat er meer wordt nagedacht over vormen en inhoud en waarin sámen wordt geleerd. Dat geldt niet alleen voor mensen met en zonder verstandelijke beperking, maar ook voor ouderen en jongeren en bouwvallers en intellectuelen. Samen leren is namelijk een oefening in het herkennen en erkennen van verschillen tussen mensen, om die vruchtbaar en heilzaam in te zetten ter verdieping van geloof en leven.²²

Wat hier geschreven is laat onverlet dat veel mensen met een verstandelijke beperking al jarenlang met veel plezier naar catechesegroepen gaan die speciaal voor hen bedoeld zijn. Het kan zijn dat zij zich in een eigen groep meer op hun gemak voelen en meer tot hun recht komen. Door regelmatig samenkomsten te organiseren die voor de hele gemeente zijn bedoeld, krijgen mensen met een verstandelijke handicap toch een plek in het midden van de gemeente.

---

²² H. P. Meininger, 'De vreemdeling als leraar. De bijdrage van mensen met een verstandelijke handicap aan leerprocessen in de gemeente', *Impuls* 2005, nr. 120, 4.

V. School, gezin en gemeente

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de rol van de school, het gezin en de gemeente in de catechese en op de plaats die de catechese in de gemeente inneemt.

School

{*** De aloude drieslag kerk-school-gezin bestaat niet meer op veel plaatsen, maar er blijven wel relaties met de school. Zo is er de relatie met de opleidingen; denk aan de pabo's. Ook het godsdienstonderwijs op openbare basisscholen en de mogelijke missionaire initiatieven van gemeenten door op scholen de catechese onder de aandacht te brengen zorgen voor relaties tussen de school en de catechese. **** }

Deze tekst vervangen door onderstaande tekst

De vanzelfsprekendheid van de aloude drieslag kerk-school-gezin, is op veel plaatsen in Nederland verleden tijd. Gelukkig bestaan er nog steeds goede relaties met scholen vanuit de kerk, zowel op formeel als informeel niveau. Dat vertaalt zich zowel in gesprekken rond identiteit van de scholen, als in het aanbod van de kerkelijke catechese op het publicatiebord van de scholen, als in kerkdiensten voorbereid door commissies kerk- en- school. Ook het godsdienstonderwijs op openbare basisscholen is een voorbeeld van kerkelijke presentie in de catechetische opdracht van de kerk. Het zou wenselijk zijn om op opleidingsniveau van pabo's te komen tot aandacht voor de invulling van het godsdienstonderwijs op de protestants- christelijke scholen.

Gezin

De geloofsopvoeding begint in het gezin: de ouders zijn de eerst-verantwoordelijken voor de geloofsopvoeding van hun kinderen. Het is voor jongeren alleen mogelijk om het christelijk geloof serieus te nemen als ze als kind al hebben ervaren dat dat geloof relevant is en als ze een (basale) kennis hebben opgedaan van het geloof en de meest bekende bijbelverhalen. Ook het leren bidden en het ervaren van vormen van spiritualiteit in het gezin zijn belangrijk. De kerkenraad kan de ouders hierin ondersteunen door bijvoorbeeld gemeenteavonden en andere vormen van toerusting te organiseren over (het belang van) geloofsopvoeding.

Naast de geloofsopvoeding zelf is de betrokkenheid van ouders en opvoeders bij de catechese van hun kinderen van groot belang. Om die betrokkenheid te vergroten kunnen vormen van catechese voor ouders en kinderen samen georganiseerd worden. Verder moet de informatievoorziening naar de ouders toe goed zijn. Ouders moeten weten wat hun kinderen doen op de catechisatie en waarom er voor bepaalde vormen van catechese gekozen is. Er kan ook van ouders verwacht worden dat ze in gesprek gaan met hun kinderen over wat er op de catechese aan de orde is gekomen. Ook hiervoor is het belangrijk dat ze op de hoogte gehouden worden.

Het zou goed zijn als er, net als in de Duitse cultuur, rond catechese en belijdenis doen viermomenten in gezins- en familieverband ontstaan.

Gemeente

Het gemeente-zijn krijgt op verschillende manieren vorm: in het leren, vieren, dienen, getuigen en zorgen. Bij al deze activiteiten hoort de hele gemeente betrokken te zijn. De kerkenraad is de eerst-verantwoordelijke voor de leiding en betrokkenheid bij de leiding en de activiteiten van de gemeente. In de kerkorde heeft de kerkenraad daarom ook de verantwoordelijkheid voor de catechese gekregen. In de praktijk blijkt de catechese vaak een 'ondergeschoven kindje' in de aandacht die eraan gegeven wordt door de kerkenraad. Ook wordt de catechese dikwijls als een 'los onderdeel' beschouwd en vindt er geen uitwisseling en bevruchting plaats tussen wat er in de catechese en in de andere activiteiten van de gemeente gebeurt. Door het ontwikkelen van een visie en het maken van een beleids- en een jaarplan kan de catechese veel doelgerichter werken en wordt het een integraal onderdeel van de gemeente.

Catechese als bouwsteen

Catechese kan pas echt bijdragen aan de vorming van de gemeenschap wanneer dat, wat er gebeurt in de catechese, effect heeft op het vieren en dienen van de gemeente en de invulling ervan ook beïnvloed wordt door het geheel van de gemeente. Als dit gebeurt, kan de catechese functioneren als een bouwsteen van de gemeente. Om de catechese te integreren binnen het geheel zijn er een aantal aandachtspunten van belang.²³

- De inhoud en de doelstelling van de catechese zijn afgestemd met de visie en de doelstellingen van de gemeente. De catechese wordt idealiter als het ware 'ingekleurd' vanuit de hele gemeente-context. De doelstellingen en doelgroepen voor de catechese moeten niet alleen op de persoon van de catechisant zelf gericht zijn, maar ook op de gemeente als geheel.
- Neem kinderen en jongeren serieus: zij zijn volwaardige leden van de gemeente en horen er helemaal bij. Serieus nemen betekent onder andere: ruimte bieden en vertrouwen geven (uiteraard passend bij de ontwikkelingsfase waarin zij zich bevinden).
- De voorwaarden voor het leren in de gemeente moeten onder de loep genomen worden. Is er een open klimaat in de gemeente, zijn er positieve identificatiefiguren beschikbaar voor jongeren, krijgen ervaringsverhalen de ruimte?
- Het is belangrijk dat er binnen de catechese aandacht is voor de visie op gemeente-zijn en het doel van gemeente-zijn.
- De catechese is een plek waar ruimte moet zijn om persoonlijke gaven te ontdekken en mogelijkheden om die in te zetten in de gemeente.
- Zoek naar mogelijkheden voor intergeneratief leren. Het intergeneratieve leren kan een bijzondere bijdrage leveren aan de opbouw van de gemeente. Jongeren vinden de verhalen van ouderen vaak heel interessant en ouderen hebben veel plezier in het contact met de jonge mensen uit de gemeente.

Beleid en ondersteuning

De kerkenraad is verantwoordelijk voor de catechese en dient daarom een beleid te ontwikkelen voor de catechese. Of beter gezegd: de catechese moet een plaats krijgen in het beleidsplan voor de hele gemeente, zodat catechese fungeert als een bouwsteen. In dit beleidsplan worden de visie op en de algemene doelstellingen voor de catechese geformuleerd. Verder worden de vormen van catechese die de gemeente wil aanbieden beschreven. Financieel gezien mag de catechese niet onderbedeeld worden. Dit komt onder andere tot uitdrukking in de tijd en inzet van de predikanten en andere medewerkers. Als de gemeente het onderwijs belangrijk vindt, moet ze ook bereid zijn daar iets aan bij te dragen op dat gebied.

De kerkenraad is waar nodig verantwoordelijk voor het zoeken van catecheten en het (eventueel) samenstellen van een catecheseteam of catechesecommissie. Als daarin voorzien is, draagt de kerkenraad zorg voor de benodigde instructie en toerusting van de catecheten. Dikwijls is het aan de predikante en waar voorhanden aan het catecheseteam om te zorgen voor een werkplan voor de catechese. Eventueel kan dit samen met een kerkenraadslid gedaan worden. In ieder geval moet het uiteindelijke werkplan ter goedkeuring en ondersteuning worden voorgelegd aan de kerkenraad. In de loop van het catecheseseizoen onderhoudt de kerkenraad contact met (in ieder geval) het catecheseteam en vraagt om verslag van de catechetische activiteiten.

Uiteraard blijft de catechese een belangrijke inhoudelijke verantwoordelijkheid van de predikant, zoals geformuleerd in artikel V, lid 3 van de kerkorde:

"3. De predikanten zijn in het bijzonder geroepen tot de bediening van Woord en sacramenten, de verkondiging van het Woord in de wereld, de herderlijke zorg en het opzicht en het onderricht en de toerusting."

---

²³ N. Belo, 'Catechese: zwerfsteen of bouwsteen', *Wim Verboom: ambassadeur van de catechese*, 80-82.

VI. Catechese in de praktijk: onderwijs, toerusting en methoden

In dit hoofdstuk wordt aandacht geschonken aan de plaats van de catechetiek aan de opleidingen van predikanten en kerkelijk werkers. Ook wordt duidelijk gemaakt hoe JOP en de HGJB vrijwilligers en catecheten toerusting bieden en worden de verschillende catechesemethoden toegelicht.

Opleidingen van predikanten en kerkelijk werkers

Aan de opleidingen voor predikanten en kerkelijk werkers doen studenten kennis en vaardigheden op wat betreft didactiek, agogiek en catechetiek. Aan de universiteiten bestuderen de studenten van het masterprogramma de grondbeginselen van de catechetiek. Hieraan wordt een korte stage verbonden, waarbij de student catechesebijeenkomsten bijwoont en tenminste één bijeenkomst zelf verzorgt. Ook is er binnen het curriculum voor het leervicariaat een bescheiden plek voor de catechetiek. Daarnaast doen de studenten tijdens het leervicariaat zoveel mogelijk praktijkervaring op in het leiden van catechesebijeenkomsten, leerhuizen en gespreksgroepen. Het is vaak moeilijk goede oefenplekken voor de jongerencatechese te vinden, omdat die niet overal meer gegeven wordt. Daardoor lijkt het jongerenwerk steeds meer uit beeld te raken. Alleen in Kampen is het mogelijk om in het tweede jaar van het masterprogramma, het specialisatiejaar, zich wetenschappelijk te specialiseren in de catechetiek. Verder wordt er in het programma voor de nascholing van predikanten een keuzemodule catechetiek aangeboden die de laatste jaren goed bezocht wordt.

Aan de opleidingen voor kerkelijk werkers wordt er meer aandacht besteed aan de theorie en de praktijk van de catechese. Naast de theologische component is er veel aandacht voor de didactische en agogische vaardigheden en het trainen daarvan. Het opvallend dat er nauwelijks studenten uit de Protestantse Kerk zijn die catechetiek kiezen als afstudeerrichting. De nascholing voor de kerkelijk werkers wordt vrij goed bezocht.

JOP en de HGJB

Catechese binnen JOP

De jeugdorganisatie van de Protestantse Kerk biedt op diverse manieren ondersteuning aan de catechese. Zo ontwikkelt JOP zelf catechesemateriaal en lezen medewerkers mee met materiaal dat elders ontwikkeld wordt. Ook biedt JOP ondersteuning en advies aan catecheten in de vorm van trainingen en cursussen op maat.

Materiaal

JOP Provider

JOP Provider is de keuzecatechesemethode voor 12 tot 16-jarigen en hun ouders, die wordt aangeboden via internet. JOP Provider biedt materiaal voor kortlopende catecheseblokken rond actuele thema's. Per thema kan men informatie, werkvormen en werkbladen downloaden. Deze methode zoekt naar mogelijkheden voor jongeren om in een open sfeer met hun geloof bezig te zijn. JOP Provider wil jonge mensen stimuleren om zelf vorm te geven aan hun geloof en ondersteunen in het zoeken naar een relatie met God. Daarbij wil deze methode jongeren helpen om hun plaats te vinden in de geloofsgemeenschap en in de wereld waarin wij leven.

Werkboek bij de Groeibijbel

Het werkboek bij de Groeibijbel is een catechesemethode voor 11 tot 13-jarigen bij de Groeibijbel van Piet van Midden. De methode gaat uit van de leefwereld van de jongeren en stelt de bijbel centraal. Jonge tieners wordt de mogelijkheid geboden stil te staan bij thema's van hun eigen leven en op zoek te gaan naar wat daarover wordt gezegd in bijbelverhalen. Daarmee kan de bijbel een levend boek worden, om mee op weg te gaan. Vanaf najaar 2007 zullen er bij de verschillende deeltjes van de Groeibijbel nieuwe werkboeken verschijnen.

You're my favourite

In samenwerking met een groep studenten en het Nederlands Bijbelgenootschap is een Hooglied-pakket ontwikkeld dat te gebruiken is met jeugdgroepen/catechesegroepen en op school. Het pakket bestaat uit een DVD en een brochure met catechese-opzetten. Dit pakket reikt verschillende suggesties aan om met het Hooglied (en de thematiek van het Hooglied) te werken in catechese- en gespreksgroepen. Het zijn programma's met verschillende invalshoeken, zoals brieven van jongeren, beeldende kunst en een filmprogramma. Het materiaal is geschikt voor jongeren vanaf ongeveer 17 jaar.

7 + 1 Toppers van geloven

Er is op dit moment veel vraag naar cursussen waarin het gaat over de basis van het christelijk geloof. Een nieuwe cursus die inspeelt op deze behoefte is '7+1 Toppers van geloven'. In deze cursus draait het om ontmoetingen met God via bijbelse verhalen. Het is als het ware een pelgrimstocht langs de kernverhalen van de christelijke geloofstraditie. De cursus richt zich op jongeren van 17 jaar en ouder die geen deel uitmaken van een geloofsgemeenschap of die wel met het christelijk geloof bekend zijn, maar toe zijn aan vernieuwing. Een methode gericht op de inwijding in het christelijk geloof.

Toerusting

JOP COACH Magazine

Via JOP COACH Magazine worden plaatselijke vrijwilligers en professionals in het jeugdwerk toegerust in hun taak als coach. Vrijwilligers, kerkelijk werkers en predikanten vinden artikelen over catechese, de rol van de begeleider en het werken met groepen. Bovendien wordt er ingespeeld op de actualiteit en worden catecheten op de hoogte gehouden van de nieuwste ontwikkelingen op het terrein van jeugdwerk en catechese.

Het beste van Impuls

Ruim 25 jaar lang bood 'Impuls', een informatiebulletin voor de catechese, handreikingen, toerusting en materiaaltips voor de catechese. 'Het beste van Impuls' biedt een verzameling van de beste artikelen en schetsen die ook vandaag de dag goed bruikbaar zijn voor persoonlijke vorming en om te worden ingezet in de praktijk van de catechese.

Training

Vanuit het cluster COACH en in samenwerking met het Protestants Centrum voor Toerusting en Educatie biedt JOP training en cursussen op het terrein van catechese.

Advisering en bezinning

Website

De website www.jop.nl/catechese biedt catecheten en vrijwilligers ondersteuning in hun taak. De visie van JOP op de catechese is verwoord, er is informatie te vinden over wat JOP voor de catechese doet en welke materialen en methoden verkrijgbaar zijn. Daarnaast is het mogelijk een beroep op JOP te doen voor een advies op maat.

Catechese binnen de HGJB/Centrum voor Catechese

De HGJB kent een lange traditie als het gaat om dienstverlening aan gemeenten. Mede door de noodklok van prof. dr. W. Verboom is de inzet in catechese geïntensiveerd door het ontstaan van het Centrum voor Catechese (CvC) bij de HGJB. Het CvC is één van de programma's binnen de HGJB en richt zich op bezinning, materiaalontwikkeling en toerusting of advisering. Hierbij wordt dankbaar gebruik gemaakt van de deskundige inbreng van de Catechese Commissie van de HGJB waarin mensen uit de praktijk zitting in hebben.

Materiaal

Leer ons Kennen

Vanuit de bezinning op kindercatechese en de wens om goed materiaal voor deze doelgroep is de methode voor kindercatechese 'Leer ons Kennen' ontwikkeld. Met de twee delen (OT en NT) wil Leer ons Kennen met name inzetten op kennis van de indeling van de bijbel en inhoud van de bijbelboeken.

Leer ons Geloven

Deze bewezen methode is grotendeels opnieuw uitgegeven en geactualiseerd. De 6 delen van 'Leer ons Geloven' bieden een eigentijdse, thematische methode over de Heidelbergse Catechismus voor de 12 tot 18-jarigen met een werkboek en een handleiding.

Leer ons Belijden

De jongerencatechese wordt afgesloten met 'Leer ons Belijden'. Hiermee kan een belijdenisgroep toewerken naar het moment van openbare geloofsbelijdenis.

Follow Me

Het grote aantal gemeenten dat werkt met mentorcatechese wil de HGJB ook graag van dienst zijn. Naast de toerusting heeft de HGJB daarom 'Follow Me' uitgegeven. Deze methode, die ontwikkeld is in Bergschenhoek door ds. W. Markus, richt zich op de 12 tot 16-jarigen. De visie achter Follow Me wordt getypeerd door:

- uitgangspunt van de stof is de bijbel, die wordt gelezen met behulp van de gereformeerde belijdenisgeschriften;
- er wordt aangesloten bij de psychosociale ontwikkeling van tieners;
- er is nadrukkelijk aandacht voor de (geloofs-)identiteitsontwikkeling;
- speciaal ontwikkeld voor mentorcatechese
- multimedia en diverse werkvormen worden ingezet;
- gedurende vier jaar worden thema's niet herhaald maar aangevuld.

DVD's

Samen met Boekencentrum heeft het CvC ook 2 DVD's uitgegeven. Eén voor de methode Reflector en één met multimediale werkvormen bij de 10 geboden. Deze laatste DVD kan gebruikt worden bij drie methoden: Leer ons Geloven, Reflector en Leren om te leven.

Trouw- en huwelijkscatechese

In verschillende gemeenten wordt er aandacht gegeven aan trouw- en huwelijkscatechese. Het CvC wil bestaande methoden die al ontwikkeld zijn in een gemeente beschikbaar maken voor andere gemeenten. Op dit moment wordt er een methode voor trouwcatechese (voor aanstaande echtparen) en een methode voor huwelijkscatechese (opfriscursus voor echtparen) ontwikkeld.

Toerusting

Cursus Catechetiek

Toerusting heeft altijd een prominente plaats gehad binnen de HGJB. Een van de vormen hiervoor was de cursus catechetiek. Deze cursus, die bedoeld is voor predikanten en catecheten, wil een aanvulling zijn op de catechetiek in de opleiding van predikanten en kerkelijke werkers en richt zich met name op de didactische en praktische aspecten van catechese. Door de ontwikkelingen binnen catechese wordt deze cursus momenteel herzien.

Basiscursus MentorCatechese

Doordat veel gemeenten na een bezinning zijn gestart met mentorcatechese wordt de vraag om toerusting regelmatig gesteld aan de HGJB. Voor deze vorm van catechese waarbij gemeenteleden als mentor worden ingeschakeld is de Basiscursus MentorCatechese ontwikkeld. Jaarlijks worden er in deze cursus, die bestaat uit drie avonden, zo'n 200 mentoren toegerust.

Advisering en bezinning

Catechisatie Informatie Avonden

Welke ontwikkelingen binnen catechese zijn er te signaleren en wat betekent dit voor de praktijk in de gemeente? Vanuit deze vragen wil de HGJB gemeenten informeren en stimuleren tot blijvende bezinning op catechese.

Internet

Via de website van het Centrum voor Catechese, www.catechese.info, geeft de HGJB een impuls aan de uitwisseling en bezinning op catechese. Door ons aanbod van informatie en documentatie hoopt de HGJB gemeenten te ondersteunen. Daarnaast is de HGJB ook themacoördinator van Catechese op de website www.werkindekerk.nl.

Catechese anders

Samen met Op weg met de ander en de Zondagscholenbond probeert de HGJB in Loket Gelijke Zorg ondersteuning te bieden aan gemeenten bij de catechese voor verstandelijk gehandicapten.

Aanbevelingen

De volgende aanbevelingen hebben we geformuleerd naar aanleiding van wat in deze nota naar voren is gekomen. We zouden graag zien dat de Generale Synode besluit deze aanbevelingen over te nemen, zodat er blijvend impulsen gegeven worden aan de catechese in de gemeenten.

Catechese een wezenskenmerk van kerk en gemeente

1. Catechese is een wezenskenmerk van de kerk en de gemeente. Dit is een belangrijke conclusie van deze nota. De visienota *Leren leven van de verwondering* sluit voor een deel hierbij aan in de uitgangspunten 2, 4 en 8. Dit uitgangspunt zal ook terug moeten komen in de beleidsplannen van de kerk en de gemeenten.

Wij bevelen aan dat de Generale Synode het belang van catechese benoemt, catechese een blijvend speerpunt en aandachtsgebied laat zijn en gemeenten oproept catechese ook nadrukkelijk een plaats te geven in hun beleidsplannen en hun praktijk.

Een leven lang leren, met name in de jonge jaren

2. Catechese is niet een exclusief aandachtsgebied voor jongerenorganisaties. De doelgroep van de catechese is namelijk de gehele gemeente en catechese betreft de gehele levensloop. Wel is catechese aan jongeren een zeer belangrijk aandachtsgebied van de catechese, vanwege de specifieke eigenheid en ontwikkelingsfasen van jongeren.

Wij bevelen aan dat catechese een thema is in de breedte van de Dienstenorganisatie: zowel bij KIO als bij JOP.

Beraadgroep catechese

3. De uitvoering van en de aandacht voor catechese is versnipperd en er vindt weinig of nauwelijks afstemming of coördinatie plaats. Ook zijn er veel eigen initiatieven van individuele predikanten en uitgevers. In het verleden had het Catechetisch Centrum in Kampen een duidelijk gezicht. Wij pleiten niet voor een nieuw instituut of een nieuwe organisatie, maar wel voor een platform in de vorm van een beraadgroep catechese. Dit platform krijgt de opdracht catechese blijvend onder de aandacht te brengen en nieuwe initiatieven te initiëren.

Wij bevelen de Generale Synode aan om onder coördinatie van het Protestants Centrum voor Toerusting en Educatie een 'beraadgroep catechese' in het leven te roepen, die als platform dient voor de Generale Synode en de uitvoerende organisaties. Hierin nemen medewerkers van de opleidingen en van JOP, de HGJB, KIO en KIA zitting.

Fonds voor catechese

4. Uit de praktijk blijkt dat het ontwikkelen en financieren van goed catechesemateriaal investeringen met zich mee brengt die doorgaans nauwelijks te financieren zijn uit de lopende begrotingen. Daarnaast zijn er geen middelen voor extra impulsen of innovatieve projecten. Het zou goed zijn indien een speciaal bestemmingsfonds voor catechese in het leven wordt geroepen waarin doelgericht fondsen geworven kunnen worden en gelden verzameld kunnen worden die ingezet kunnen worden voor catechese. Het fonds voert niet zelf projecten en opdrachten uit, maar stelt gelden ter beschikking aan de bestaande organisaties. Het fonds wordt beheerd door de Dienstenorganisatie en de beraadgroep catechese bepaalt de inhoudelijke bestemming van de gelden. Als minimale basis voor het fonds kan de jaarlijkse collecte voor catechese dienen. Daarnaast wordt een eenmalige som geld ter beschikking gesteld aan startkapitaal door de kerk en andere aan te schrijven instellingen en instituten en worden gemeenten en andere instellingen gevraagd jaarlijks te doneren aan dit fonds.

Om catechese echt een plek te kunnen geven is minimaal een verdubbeling nodig van de huidige jaarlijkse collecte opbrengst voor catechese (momenteel circa € 100.000).

Wij bevelen de Generale Synode aan om een catechese-fonds in het leven te roepen.

Inhoudelijke speerpunten

5. Op een aantal terreinen zal de beraadgroep catechese prioriteiten moeten gaan stellen:
- (i) basiskennis christelijk geloof voor kinderen om het breed geconstateerde tekort aan kennis tegen te gaan,
  - (ii) (multimediaal)materiaal voor 16+ ers omdat hier veel vraag naar is en weinig aanbod, en
  - (iii) toerusting voor kerkenraden en gemeenteleden die betrokken zijn bij de catechese.

Wij bevelen de Generale Synode aan om de genoemde prioriteiten over te nemen.

Wetenschappelijk onderzoek

6. We achten het van belang dat er aan de Protestantse Theologische Universiteit ook blijvend aandacht is voor wetenschappelijk onderzoek en wetenschappelijk onderwijs op het gebied van de catechetiek.

Wij bevelen de Generale Synode aan om samen met de PThU te starten met een wetenschappelijk onderzoeksprogramma op het gebied van catechese.

Kwalitatief hoogwaardige en blijvende opleiding

7. Het geven van catechese is een vak dat niet zomaar erbij gedaan kan worden. Om de aanstaande predikanten en catecheten beter voor te bereiden op hun taak, is het nodig dat aan de opleidingen (met name aan de universiteiten) meer ruimte binnen het curriculum geboden wordt voor agogiek en didactiek. Tevens zullen deze aandachtsgebieden van agogiek en didactiek prominent terug moeten komen in de (verplichte) nascholing.

Wij bevelen de Generale Synode aan om de beraadgroep catechese opdracht te geven om in overleg te gaan met de opleidingen voor predikanten en kerkelijk werkers om kwalitatief hoogwaardige scholing op het gebied van catechese te waarborgen.